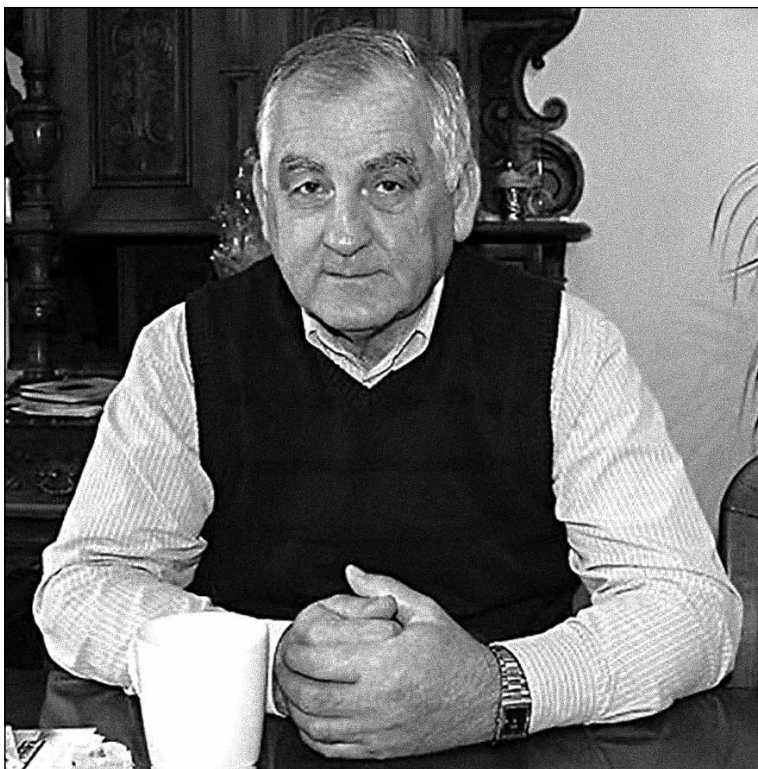

MVDr. Jiří Liška

Zdroj: Městský úřad Jičín

Zemřel MVDr. Jiří Liška, spoluzakladatel Ústavu pro studium totalitních režimů – čest jeho památce

JAN CHOLÍNSKÝ

Dne 1. března 2025 zemřel po krátké těžké nemoci ve věku nedožitých 76 let¹ MVDr. Jiří Liška, veterinární lékař, po listopadu 1989 významný komunální a parlamentní politik, v letech 2005–2007 spoluzakladatel Ústavu pro studium totalitních režimů [dále jen ÚSTR] a v letech 2017–2025 člen jeho nejvyššího orgánu – Rady jmenované Senátem Parlamentu České republiky. Svým podílem na vzniku ÚSTR a dalšími aktivitami během výkonu senátorského mandátu, jakož i pozdějším úsilím o zachování ÚSTR jako smysluplné paměťové instituce ve funkci radního, přispěl Jiří Liška mimořádným způsobem k uchování české historické paměti na národní existenci pod zločinným komunistickým režimem a k dekomunizaci české společnosti.

Jiří Liška byl rodákem z Havlíčkova Brodu, vystudoval Střední školu zemědělskou v Hradci Králové a Vysokou školu veterinární v Brně. Jako veterinář pracoval v několika městech včetně Jičína, kde zůstal natrvalo a stal se jeho významným veřejným představitelem. Do politického dění vstoupil jako člen Občanského fóra, v roce 1990 byl na přechodnou dobu posledním předsedou Městského národního výboru v Jičíně, v roce 1992 vykonával mandát poslance Sněmovny lidu Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky, po vstupu do Občanské demokratické strany byl čtrnáct let senátorem Parlamentu České republiky (1996–2010),² deset let starostou města Jičín (1994–2002, 2012–2014) a rovněž dlouholetým členem jičínského městského zastupitelstva, které mu v roce 2016 udělilo za jeho práci prestižní Cenu města Jičína.

Jako senátor byl Jiří Liška iniciátorem, hlavním předkladatelem nebo spolupředkladatelem významných zákonů v rámci procesu dekomunizace české společnosti nebo – chce-li kdo – vyrovnávání se se zločiny komunistického režimu, byť přijímaných po jeho pádu s velkým zpožděním. Šlo o tyto právní normy: návrh na změnu zákona o zpřístupnění dokumentace komunistické Státní bezpečnosti a dalších bezpečnostních útvarů (5. června 2001) s cílem podstatně rozšířit přístup veřejnosti k materiálům těchto teroristických složek sloužících totalitnímu státu; návrh na doplnění trestního zákona vycházející z iniciativy senátorů Martina Mejstříka a Jaroslava Štětiny (10. června 2005) s cílem zajistit trestnost propagace a šíření nacistického a komunistického hnutí a ideologie jejich výslovným uvedením v příslušném paragrafu zákona; návrh na přijetí zákona o zřízení Ústavu národní

1 MVDr. Jiří Liška se narodil 12. 5. 1949 v Havlíčkově Brodě.

2 V letech 2002–2004 byl předsedou Senátorského klubu ODS a v letech 2004–2010 místopředsdou Senátu PČR.

paměti (29. listopadu 2005) s cílem dokumentovat a šířit informace o období komunistického režimu v letech 1948–1989 a po jeho nepřijetí úspěšně realizovaný návrh (15. května 2007) na zřízení Ústavu pro studium totalitních režimů s působností zabývat se tragickým půlstoletím českých dějin 1938–1989; návrh zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu (8. června 2010) s cílem zajistit finanční a morální zadostiučinění statečným lidem, kteří se za velkých osobních rizik a obětí stavěli v letech 1948–1989 proti zločinnému komunistickému režimu. Působil také jako člen Dočasné senátní komise pro posouzení ústavnosti Komunistické strany Čech a Moravy, která byla zřízena v souvislosti se snahami senátorů Martina Mejstříka a Jaromíra Štětiny o postavení komunistické ideologie mimo zákon.

V prosinci 2017 byl Jiří Liška zvolen členem Rady ÚSTR, sedmičlenného orgánu, který podle zákona (č. 181/2007 Sb.) dohlíží na činnost ÚSTR a má pravomoc odvolávat a jmenovat jeho ředitele, přičemž jeho členové jsou voleni Senátem Parlamentu České republiky. Bylo to v době, kdy se ÚSTR koncepčně i personálně vydal zcela odlišnou cestou než v prvních pěti letech své existence – cestou vytyčenou po změně politického složení Senátu v důsledku jím nově navolené (2012–2014) sestavy Rady ÚSTR. Jiří Liška se po seznámení se situací v ÚSTR jednoznačně přiklonil na stranu těch zainteresovaných historiků a dalších pozorovatelů, kteří se veřejně vyjadřovali v tom smyslu, že ÚSTR se pod svým novým vedením dosazeným Radou v letech 2013 a 2014 jak v rámci naplňování koncepce deklarované tímto vedením (2014), tak v dalších věcech stále více vzdaluje od svého zákonem stanoveného poslání.³

3 Toto „vzdalování“ mělo podle kritiků nového vedení jak koncepční, tak – souběžně – personální dimenzi. Pokud jde o oficiální koncepci, nově zvolený ředitel Mgr. Zdeněk Hazdra se svým zástupcem Mgr. Ondřejem Matějkou prezentovali ÚSTR jako vědeckou instituci, která má nestranně zkoumat minulost, a jejíž vědecké založení má tudíž z podstaty věci např. připouštět různé interpretace období komunistické vlády. Teoreticky šlo např. o odmítnutí údajně zastaralého tradičně užívaného pojmu „totalitní režim“ (který je nicméně užíván i v příslušných zákonech nehledě na samotný název ÚSTR) nebo naopak o zavedení „moderního“ přístupu k výzkumu zaměřením na tzv. dějiny všedního dne (ve smyslu: lidé přece i před listopadem 1989 žili spokojeně – měli děti, jezdili na chaty, poslouchali hudbu...) apod. Zmíněné inovace ovšem podle kritiků tohoto přístupu fakticky sloužily ke krytí dalšího reálného směřování ÚSTR relativizujícího zločinnost a nelegitimitu komunistického režimu, které bylo v rozporu s posláním ÚSTR, *de facto* obcházele jeho zákonné zaměření a paralyzovaly jeho společensky žádoucí činnost vytvářením aktivit na úrovni „potěmkinských vesnic“. S prosazováním nové koncepce uskutečňovalo nové vedení také adekvátní personální politiku – podle jeho kritiků propustilo mnohé kompetentní zaměstnance, a naopak přijímalo osoby nezřídka nekompetentní. Koncepci realizovanou vedením ÚSTR lze charakterizovat například vydáním sbírky esejí historiků Pavla Koláře a Michala Pullmanna s titulem *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, která je podle kritiků dílem historicky matoucím a současně (neo/post)marxisticky ideologickým. Příkladem personálního přístupu může být třeba jmenování francouzské historičky Muriel Blaive poradkyní ředitele ÚSTR pro vědu a výzkum. Její kompetence byly podle kritiků vedení přinejmenším sporné a některé její výroky působily jako výsměch obětem komunistické totality (veřejně prezentovala např. názor, že po pádu komunismu archivy odhalily, že komunistické režimy nebyly až tak zlé, jak se předpokládalo; na interním semináři ÚSTR konstatovala že v osmdesátých letech 20. století se žilo v Československu stejně jako ve Francii).

Dne 1. února 2018 se v pražské knihovně Libri prohibiti uskutečnila veřejná diskuse nazvaná „Role Ústavu pro studium totalitních režimů“, které se ve zcela zaplněném prostoru knihovny zúčastnili bývalý první ředitel ÚSTR dr. Pavel Žáček, bývalý náměstek druhého ředitele plk. dr. Eduard Stehlík a historikové, kteří působili od vzniku ÚSTR do doby změny jeho směřování buď ve vedoucích funkcích, nebo byli jeho významnými reprezentanty – dr. Petr Blažek a dr. Jan Kalous. K diskusi byl jako politický zakladatel a nově zvolený člen Rady ÚSTR přizván také MVDr. Jiří Liška, který ve svém vystoupení připomněl složitý proces vzniku zákona o zřízení ÚSTR, zmínil se o své motivaci a uvedl i své přesvědčení o stále aktuální společenské potřebě existence ÚSTR jako paměťové instituce.

Ke vzniku zákona o zřízení ÚSTR úvodem řekl:

„Já se nepovažuji za hlavního nositele té vlajky [ÚSTR], ale tím, že jsem byl v Senátu a měl jsem tam docela slušnou pozici, a protože zákon o Ústavu, a nakonec i o třetím [protikomunistickém] odboji byl výsledkem nějakého legislativního procesu a musel se za to někdo postavit, byl jsem to já. Ale odbornou práci a to, jak by vše mělo vypadat, dělali jednak legislativci a jednak řada lidí, kteří tady jsou i mezi námi [přítomni]. Já bych při této příležitosti ještě vzpomněl na našeho slovenského přítele Jána Langoše, který nás inspiroval a který nám pomáhal, který nám radil a byl takovou morální autoritou, která, myslím, přesvědčila při svých vystoupeních třeba v Senátu i takové ty nerozhodnuté kolegy, kterým se do toho moc nechťelo, a autorita Jána Langoše k tomu výrazně pomohla.

Dále prezentoval svůj aktuální postoj:

„Já jsem tady vlastně dnes v takových třech pozicích. Jednak jako spoluzakladatel zákona o Ústavu, jednak jsem tady jako mladý člen Rady [ÚSTRU], jsem členem asi – volba byla někdy v polovině prosince [2017] – měsíc a půl. A jsem tady především proto, abych si poslechl vaše názory, abych se tady inspiroval pro další práci v Radě. Eduard Stehlík už naznačil, jak a co bychom měli dělat, a já s ním naprosto souhlasím a myslím si, že vytvoříme v první řadě takový dobrý tandem, a doufám, že ho rozšíříme a perspektivně získáme v Radě převahu. Považuji to, že Ústav by měl být takovou tou pevnou oporou v tom, co jsme si [vytkli] před těmi – dnes tady hovoříme na téma deset let od vzniku Ústavu, ale on to už říkal Petr Blažek, prakticky příprava tohoto zákona [o ÚSTR] trvala téměř tři roky, takže my jsme začínali někdy v roce 2004. Je to už dlouhá doba a už tehdy jsme říkali, že to je pozdě, že to mělo být minimálně ještě deset let před tím.“

K aktuální potřebě solidního a výkonného ÚSTR dodal:

„Ale chtěl jsem říci k tomu významu Ústavu. Myslím si, že jeho význam v současné době stále narůstá, protože Ústav je jedna z těch institucí, občanských sdružení – když to dám všechno dohromady – takových ani ne ostrovů, jako spíše ostrůvků v moři cíleného nezájmu a relativizace minulosti, potlačování diskuse o komunistické minulosti, a myslím si, že proto je nutno, aby odváděl svoji práci. Aby připomínal to, co bylo. Aby to předával společnosti. Já jsem si to uvědomil teď

Panelisté (zleva Pavel Žáček, Petr Blažek, Jiří Liška a Jan Kalous) a část publika veřejné diskuse o situaci v ÚSTR konané v knihovně Libri prohibiti – 1. 2. 2018

Zdroj: Archiv Petra Blažka

při prezidentských volbách [v lednu 2018], když pomineme Miloše Zemana, od kterého to nikdo nemohl očekávat, tak jsem si nevšiml, nebo mi to možná uniklo, že by některý z těch zbývajících osmi kandidátů se někdy vyjádřil ke komunistickému režimu tak, že by řekl: Já budu ten, který na to nezapomene, já budu ten, který bude připomínat, co se stalo, já budu pomáhat politickým vězňům a všem, kteří byli během těch let komunistické vlády diskriminováni. Ani jeden to neřekl, a všichni se tváří, jako že to už je dávno, nakonec to vypadá tak, že došlo k vítězství těch, kteří tehdy v roce 1990–1991 prosazovali tlustou čáru, a tak to vypadá, že ta tlustá čára skutečně vzniká, a já si myslím, že musíme dělat všechno proto, abychom tomu zabránili, aby to nebyl tak rigidní stav. Takže to je moje motivace pro práci v Radě. Pokud se mám ještě vrátit k tomu, proč vlastně jsem se do těchto aktivit pustil, tak to bylo pravděpodobně proto, že jsem vyrůstal v rodině, která byla postižena komunistickým režimem a cítil jsem takovou povinnost a závazek vůči svým rodičům a příbuzným.“

V další části se Jiří Liška znovu vrátil k přípravě zákona a vzniku ÚSTR a připomněl nechuť levicové části poslanců a senátorů k jeho zřízení (v případě komunistů zcela pochopitelnou, v případě většiny socialistů a některých liberálů již méně):

„Když jsem viděl, že to [uchování historické paměti na období komunistické vlády] je otázka, o které se přestává mluvit, která se neřeší, která tak postupně jde do ztracena, tak jsme se pokusili, musím říci, že relativně úspěšně s Pavlem Žáčkem, s Petrem Blažkem a s dalšími udělat zákon o Ústavu. Po těch třech letech, řekl bych, docela složitých jednání především Poslanecké sněmovny, která byla plná nepřátel vzniku Ústavu, [zatímco] my jsme měli štěstí, že v té době Senát byl středopravicový, takže tam to zas tak velký problém nebyl – se nám podařilo získat většinu. Vzpomínám si na ty hodinové diskuse, které tam běžely, a vzpomínám si také na to, že komunisté spolu se socialisty říkali ve svých vystoupeních: My až se dostaneme k moci, tak první, co uděláme, tak zrušíme Ústav. Naštěstí to tak nedopadlo, i když já jsem si myslel, že to s Ústavem bude po těch prohraných volbách, respektive po vítězství socialistů [v roce 2010], že to bude špatné, ale nakonec se to podařilo. Oni na to šli trochu jinak, věděli asi, že by to byla politicky komplikovaná záležitost zrušit Ústav, tak to vyřešili tím, že do Rady navolili lidi, kteří už tehdy v těch diskusích [o jeho vzniku] byli proti Ústavu a tvrdili, že „to, co tady chystáte, to je úplné zvěrstvo proti lidským právům“. Myslím, že i ty jejich řeči postupně Ústav ochromily, anebo respektive když neochromily, tak alespoň zabránily tomu, aby byl podstatně aktivnější, než je.“⁴

Jak již bylo uvedeno, Jiří Liška se v Radě ÚSTR stavěl na stranu těch, kteří protestovali proti podle nich nevhodné změně směřování této instituce po roce 2013, nehledě na to, že zpočátku byl spolu s Eduardem Stehlíkem jen v menšině. (K tomu lze dodat, že mezi jeho stávajícími kolegy – radními – byl i bývalý poslanec za

4 Záznam tohoto vystoupení je k dispozici online na webu Centra pro dokumentaci totalitních režimů (<https://www.youtube.com/watch?v=FZGYDUIVC8s>; citováno k 17. 11. 2025).

sociální demokracii zvolený do Rady v roce 2019 František Bublan, signatář návrhu 57 poslanců stran komunistické a sociálně demokratické na zrušení ÚSTR zaslaného Ústavnímu soudu České republiky). Postupně se ale stalo to, v co Liška doufal už ve svém vystoupení v Libri prohibiti: situace v Senátu a v Radě se opět změnila a po nové volbě ředitele došlo (od jara 2022) opět ke zcela zásadní změně směřování ÚSTR, tentokrát návratem ke směru jeho zakladatelů a k záměru zákonodárců. Rozhodnutí Rady, která nepotvrdila stávajícího ředitele dr. Zdeňka Hazdru a zvolila ředitelem doc. Ladislava Kudrnu, bylo velmi těsné a lze mít za to, že nebýt radního Lišky, ke změně by nejspíše nedošlo. Nové vedení ÚSTR se po svém nástupu – dle jeho interních i veřejných sdělení – muselo potýkat s dědictvím po svých předchůdcích, tj. obrovskými dluhy, administrativními nedostatky, zničením původní sídelní budovy, ale i bojkotem některých zaměstnanců. Jiří Liška byl o těchto věcech informován, v roce 2022 byl senátory opět zvolen do Rady ÚSTR a ve svém druhém období ve funkci radního podporoval nového ředitele této organizace Ladislava Kudrnu.

Vztah Jiřího Lišky k dekomunizaci společnosti, respektive vyrovnávání se s komunistickou minulostí, lze shrnout třeba následovně. Jako politik a občan byl, jak to formulovali jeho pokračovatelé v komunální politice, „přesvědčeným demokratem a odpůrcem autoritářství a totality“, a proto i nekompromisním zastáncem názoru, že komunistickou „minulost a předlistopadový režim je třeba studovat, že s tímto odkazem je třeba se celospolečensky vyrovnat a že předlistopadová historie je zdrojem poučení“.⁵ A podle toho také jednal. Tento přirozený a zdánlivě samozřejmý postoj byl v naprosté shodě s obsahem eseje českého právního historika a publicisty Radima Seltenreicha „Antikomunismus jako slušnost“, jejíž obsah by se dal vyjádřit třeba výrokem: „Buď totiž budeme s těmi, kdo kladivo a srp ukuli, nebo s těmi (jak to i výmluvně znázorňuje jeden pomník), kdo na něj byli naraženi.“⁶ Namísto je předložit ještě další dvě pasáže ze stejného textu:

„Zatímco v případě fašismu [a nacismu – pozn. J. Ch.] se už ustálil postoj jeho jednoznačného odsouzení (normální člověk je prostě samozřejmým, antifašistou), komunismus má stále své zastánce, před kterými si lidé automaticky neuplivnou, právě naopak – to má být málem vyhrazeno pro antikomunismus častovaný přívlastky jako povrchní, zatrpklý, omezený apod. Jak jen to je proboha s ohledem na ty miliony mrtvých, zmařených a deformovaných životů, které má komunismus všude na zeměkouli na svědomí, možné? Jak to, že antikomunismus už jen s ohledem na nezpochybnitelně, protiliberální a protidemokratický charakter komunismu stále ještě není samozřejmým přístupem všech slušných lidí dobré vůle?!

5 Z nekrologu JUDr. Jana MALÉHO, starosty Jičína a Mgr. et. Mgr. Jana JIREŠE, tiskového mluvčího městského úřadu Jičín, který je prezentován online na webových stránkách města Jičín pod názvem „MVDr. Jiří Liška (12. května 1949 – 1. března 2025). Viz <https://www.mujiicin.cz/mvdr-jiri-liska-12-kvetna-1949-1-brezna-2025/d-1314567> (citováno k 17. 11. 2025).

6 SELTENREICH, Radim: *Kolik blbosti unese demokracie?! Leges*, Praha 2025, s. 51 (původní publikace – *Lidové noviny. Česká pozice*, 19. 9. 2020).

[...] Právě už jen obyčejná solidarita s oběťmi komunismu by nás tedy měla vést k jasnému odsouzení těch, kdo se k němu i dnes hlásí, a k přijetí antikomunismu jako výrazu obyčejné a samozřejmé občanské slušnosti právě ve jménu úcty k obětem. A to by mělo platit pro každého – tak jako příznivec pravice by měl být samozřejmým antifašistou (byť i fašismus měl vlastně mnohé, levicové prvky), tak i stoupenec levice by měl být o nic méně samozřejmým antikomunistou. Mám žel občas pocit, že ti druzí této společnosti i sobě samým ještě dluží.“⁷

Jako nejvhodnější zakončení tohoto vzpomínkového textu se jeho autorovi jeví ocitovat hodnocení osobnosti bývalého starosty MVDr. Jiřího Lišky, které v nekrologu, umístěném na webových stránkách Městského úřadu Jičín, publikoval starosta současný: „Jistě každý bude souhlasit, že mezi občany i spolupracovníky byl velmi oblíben a že i mezi politickými odpůrci měl respekt. S Jiřím Liškou si každý vybaví klidný hluboký hlas, eleganci, trpělivost, rozvážnost, slušnost, ochotu naslouchat, a také jemný smysl pro humor. Hovořil obvykle úsporně, ale dokázal přesně vystihnout podstatu věci. Právě ochotou naslouchat si získal velkou oblibu u celého zástupu obyvatel Jičína. Za klidným vystupováním se však nacházela kritická politická mysl a velkého omylu se dopustil ten, kdo jeho mírnost zaměnil za neochotu aktivně jednat. [...] Když Jiří Liška vstoupil do místnosti, následovalo zklidnění situace a každý pochopil, že neexistuje problém, jež by nešlo vyřešit s chladnou hlavou, dokud lidé mezi sebou hovoří a naslouchají si. To, jak Jiří Liška ovlivnil myšlení lidí – konkrétních osob – k pochopení a diskusi, bude jeho setrvalým odkazem do dalších let.“⁸

7 Tamtéž, s. 46 a 51.

8 Z výše zmíněného textu starosty Jičína Jana MALÉHO a tiskového mluvčího Městského úřadu Jičín Jana JIREŠE.